Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Giuliano da Empoli

INGINERII HAOSULUI

Traducere din limba franceză de
Liliana Urian

ALL

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Pentru o reconstituire a genezei „Noii Politici" a lui Roosevelt: David Colon, *Propagande: La manipulation de masse dans le monde contemporain*, Paris, Belin, 2019.

Pentru o idee vizionară (și pre-Internet) a politicii cuantice: Theodore L. Becker (Ed.), *Quantum Politics: Applying Quantum Theory to Political Phenomena*, New York, Praeger,1991.

Citatul din Antonio Ereditato este extras din: Edoardo Boncinelli, Antonio Ereditato, *Il cosmo della mente: Breve storia di come l'uomo ha creato l'universo*, Milano, Il Saggiatore, 2018.

Citatul din John Maynard Keynes este extras din „Am I A Liberal?", în *The Nation & Aethenaeum*, 15 august 1925.

Cuprins

Introducere 13

1. O Silicon Valley a populismului 28
2. Un Netflix al politicii 39
3. Waldo cucerește planeta 62
4. Trollul-șef 83
5. Un cuplu ciudat la Budapesta 109
6. Fizicienii 129

Concluzii.Epoca politicii cuantice 153

Note bibliografice 165

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

1

O Silicon Valley a populismului

Americanii au mereu un aer inofensiv. Mai ales când se trezesc cufundați în căldura cinică și iresponsabilă a unui loc precum Roma. Lucrul acesta este cu siguranță legat de expresia feței lor sau poate de modul în care se îmbracă. Cel care stă așezat în fața mea nu face excepție de la regulă. De altfel, tocmai îmi întinde o brioșă, deși n-am avut încă timp să iau loc pe canapeaua din apartamentul său de hotel. Și totuși, se spune despre el că ar fi diavolul în persoană. A fost chiar supranumit Darth Vader, în vreme ce revista *Time Magazine* îl consideră „Marele Manipulator". Este „actorul cel mai periculos din Statele Unite", potrivit agenției americane de presă *Bloomberg News*. Și toate acestea înainte chiar ca el să-și aducă o contribuție decisivă la alegerea lui Donald Trump la Casa Albă, pe 8 noiembrie 2016.

Prietenii lui spun că, dacă auziți vreo explozie pe undeva, probabil că Steve Bannon este prin preajmă, jucându-se cu o cutie de chibrituri. De ceva timp, el vine foarte des la Roma – cel puțin o dată pe lună. În Cetatea Eternă, se știe, riscul de a sfârși ca marțianul din povestea lui Ennio Flaiano nu este niciodată exclus: când ajungi pentru prima dată aici, ești primit ca un

sfânt, lumea se oprește în loc și oamenii te aclamă. Apoi, la un moment dat, romanii se obișnuiesc cu tine, cum se obișnuiesc în cele din urmă cu orice de două mii de ani încoace, și te pomenești interpelat de copii pe stradă „Hei, marțianule!..." Dar, deocamdată, Bannon este încă în starea de grație. Dă interviuri, participă la mitinguri, stă mult de vorbă cu Matteo Salvini și Luigi di Maio, pentru care manifestă o admirație fără margini. În momentele de pauză, se reface în apartamentul său din *Hotel de Russie*. În fond, acest loc legendar, unde stăteau pe vremuri prințesele și sfătuitorii familiei țariste a Rusiei îi convine. Nu din rațiuni contemporane, legate de oligarhi și manipulări electorale. Ci mai degrabă pentru că Bannon este un soi de Troțky al revoluției populiste, un amestec de ideolog și om de acțiune care, cu a sa „Movement"[1], are ambiția de a împinge masele populare europene la revoltă împotriva a ceea ce el numește „partidul Davos".

Dacă este întrebat ce rol are în această mișcare, Bannon, modest, se strâmbă: „Sunt un student interesat de mișcarea populistă și vin aici ca să învăț." Dar adevăratul răspuns este puțin mai ambițios.

Îmbrăcat mereu cu două cămăși suprapuse, Bannon este un produs pur al clasei muncitoare americane care, grație talentului și ambiției lui, a trecut prin toate locurile simbolice ale puterii americane – armată, Virginia Tech, Georgetown, Harvard Business School, Goldman Sachs, apoi Hollywood și în fine Washington – fără să renunțe vreodată la furia lui originală, ci dimpotrivă, acumulând de mai peste tot muniție, pentru a

[1] *The Movement* – organizație politică europeană creată de Steve Bannon în ianuarie 2017 la Bruxelles cu scopul de a reuni grupările europene de extremă dreapta sau populiste.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

trece prin foc și sabie lumea elitelor, pe care el o consideră casta blindată a trădătorilor poporului.

Pe urmele modelului său, Andrew Breitbart, fondator al site-ului omonim de contra-informație, Bannon a fost unul dintre primii populiști de stil nou care au înțeles că „politics is downstream from culture" – politica derivă din cultură. Încă de la început s-a luptat pentru a smulge inteligenției liberale sceptrul hegemoniei culturale. Astfel, la Hollywood, s-a lansat în producerea de documentare kitsch, pline cu citate filosofice și cu melodii wagneriene, despre spiritul american, șocul civilizațiilor și alternanța generațiilor care modelează, astfel, istoria și determină cursul evenimentelor. Și din același motiv, după moartea fondatorului site-ului, a transformat *Breitbart News* într-un punct de raliere pentru dreapta alternativă americană – un grup eterogen de naționaliști, conspirationiști, adepți ai milenarismului sau indivizi pur și simplu furioși, toți decși să impună un punct de vedere diferit asupra principalelor chestiuni aflate în dezbatere: imigrația, liberul schimb, rolul minorităților și drepturile civice. Înființând o redacție la Texas pentru a urmări de aproape fenomenul imigrației clandestine, finanțând think tank-uri[1] destinate studierii delictelor sistemului în general și ale familiei Clinton în special, mobilizând bloggeri și trolli pentru a domina dezbaterea pe rețelele de socializare și participând la lansarea unei societăți de Big Data consacrată politicii (Cambridge Analytica, care va deveni obiectul unui scandal global nu peste mult timp), Bannon s-a transformat în omul-orchestră al populismului american. Astfel, când

[1] Un *think tank* („rezervor de inteligență") desemnează o organizație, neutră și nepărtinitoare, cu rol de consiliere, constituită din experți care realizează studii și rapoarte, de obicei în domeniul politic sau economic.

ciclonul Trump s-a abătut asupra alegerilor primare republicane în 2016, el era acolo, gata să devină inspiratorul ocult, apoi strategul oficial al celei mai transgresive campanii din istoria politică a Statelor Unite.

Evident, după alegeri, Steve și-a pierdut un pic capul. Instalat la biroul consilierului politic al președintelui, el n-a rezistat tentației de a se da în spectacol. Pentru un strateg, întotdeauna este o idee proastă să-și împărtășească opiniile ziarelor în loc să le murmure la urechea prințului, cu atât mai mult atunci când lucrează pentru simbolul viu al Erei Narcisismului. Și, într-adevăr, după un an, Bannon a fost expulzat de la Casa Albă, în timp ce șeful lumii libere scria pe Twitter următorul mesaj: „Steve bălosul a plâns și m-a implorat când l-am dat afară. Acum, practic toată lumea l-a abandonat ca pe un câine. Ce păcat!" (Mesaj prezidențial publicat pe Twitter pe 6 ianuarie 2018)

Dar, printre cei care aleargă în circuitul populiștilor suveraniști, puțini au inteligența, experiența și relațiile lui Bannon. Astfel că, în doar câteva luni, o perspectivă și mai ambițioasă i s-a prezentat în fața ochilor: „Ceea ce vreau eu, a declarat el în martie corespondentului de la Roma al ziarului *New York Times*, este să construiesc o infrastructură globală pentru mișcarea populistă de pretutindeni. Am înțeles acest lucru atunci când Marine Le Pen m-a invitat la congresul partidului său la Lille. «Ce vrei să spun?» am întrebat-o. «Spune că nu suntem singuri», a răspuns ea." În acel moment, Bannon a înțeles că exista spațiul pentru un oximoron – Internaționala naționaliștilor, o platformă concepută pentru a pune în comun experiențele, ideile și resursele între diferitele mișcări active în Europa și în America. „Suntem de partea cea bună a Istoriei.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Chiar George Soros a spus-o acum ceva timp, trăim vremuri revoluționare..."

Soros, miliardarul maghiar care a finanțat mișcări democrate în lumea întreagă cu a sa Open Society, este, în același timp, coșmarul și visul interzis al noilor populiști globali. „Este sclipitor, recunoaște Bannon. Diabolic, dar sclipitor." Prietenul său, Viktor Orban, l-a scos în afara legii în Ungaria, dar Bannon ar vrea să creeze o fundație după modelul celei a lui Soros, cu același impact, dar pusă în serviciul unui plan de acțiune complet diferit: să închidă frontierele, să dea peste cap procesele de globalizare și de integrare europeană, să revină la statele-națiuni de altădată.

„Ideile cele mai revoluționare ale timpului nostru încep mereu cu «A fost odată»", spune politologul Mark Lilla. Și, după Bannon, epicentrul acestei revoluții este, de acum înainte, Italia.

Acesta este motivul pentru care se află aici, așezat în fața mea, în apartamentul de la *Hotel de Russie*, în timp ce în jurul nostru se agită oamenii lui de încredere – Raheem Kassam, cel care a fost mâna dreaptă a lui Nigel Farage, Benjamin Harnwell, fondatorul Institutului Dignitatis Humanae, Sean Bannon, nepotul său, îmbrăcat în haine de sport, și un arian ciudat care pare să fie fructul unei experiențe eugenice suedeze din anii 1930. Cu toții par superocupați, străduindu-se să producă atmosfera încărcată de testosteron care caracterizează Cartierul General al tuturor revoluțiilor și în special al celor național-populiste.

„Roma este din nou centrul universului politic, reia Bannon. Pentru că aici s-a produs un eveniment unic. Aici, populiștii de dreapta și cei de stânga au acceptat să lase deoparte diferențele și să se unească pentru a reda poporului italian puterea care i-a

fost uzurpată de partidul Davos. E ca și cum Bernie Sanders și Donald Trump ar fi ajuns la un acord. În Statele Unite, noi n-am reușit să facem asta, dar voi ați făcut-o. În Italia, este în joc însăși natura suveranității: de rezultatul acestei experiențe depinde destinul revoltei popoarelor care vor să ia înapoi puterea din mâinile elitelor globale care le-au furat-o. Dacă asta funcționează în Italia, poate funcționa peste tot. Iată de ce voi reprezentați viitorul politicii mondiale."

Discursul lui Bannon este lingușitor, dar în realitate nu este pentru prima dată când un observator anglo-saxon privește invențiile politice din peninsulă ca pe un model demn de urmat. „Mișcarea voastră a făcut un serviciu lumii întregi", proclama Winston Churchill adresându-se fasciștilor italieni, la sfârșitul anilor 1920. „Italia a demonstrat că există o modalitate de a combate forțele subversive. Această modalitate constă în a chema poporul să coopereze pentru a apăra onoarea și stabilitatea societății civilizate. Ea a produs antidotul necesar pentru otrava sovietică. De acum înainte, nicio națiune nu va fi lipsită de mijloacele de a se proteja împotriva acestui cancer și fiecare lider responsabil din fiecare țară se simte mai rezistent în fața doctrinelor uniformizării și cinismului."

De-a lungul întregului secol al XX-lea, Italia a fost laboratorul în care au fost făcute experiențe politice vertiginoase, adeseori destinate să fie reproduse, sub diverse forme, în alte partide ale lumii. Fascismul a fost prima și a avut cele mai grave consecințe, dar, după căderea lui, tot Italia a dat naștere celui mai mare partid comunist din Europa Occidentală, devenind astfel teatrul preferat al tuturor manevrelor și tensiunilor Războiului rece. Iar când Zidul Berlinului a căzut, peninsula

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

s-a transformat într-o Silicon Valley a populismului, anticipând cu aproape douăzeci de ani marea revoltă împotriva Sistemului, care zguduie astăzi întreaga emisferă occidentală.

Dacă Heinrich Mann spunea despre Napoleon că este o ghiulea de tun lansată de Revoluția Franceză, am putea afirma, păstrând proporțiile, că Grillo și Salvini sunt ghiulele de tun lansate de *Tangentopoli*, revoluția judiciară care a decapitat clasa politică italiană la începutul anilor 1990, inaugurând interminabila epocă a respingerii elitelor și a dispariției politicii. Între 1992 și 1994, clasa politică a țării a fost eliminată: jumătate din membrii Parlamentului, care aparțineau partidelor de guvernământ, au fost anchetați, unii dintre lideri au fost băgați la închisoare, alții au fugit în străinătate. Cele două formațiuni politice care guvernaseră mereu Italia postbelică, Partidul Creștin-Democrat și Partidul Socialist, au dispărut în doar câteva săptămâni. Operațiunea „Mani pulite"[1] („Mâini curate") reprezenta deja, în esența ei, un demers populist: micii judecători împotriva elitelor corupte: „Când oamenii aplaudă, se aplaudă pe ei înșiși", declara pe atunci procurorul general al orașului Milano, Francesco Saverio Borrelli. Și nu întâmplător diferiți magistrați, protagoniști ai anchetelor anticorupție, au intrat după aceea în politică, fondând partide, candidând pentru Parlament și devenind miniștri și primari ai marilor orașe din peninsulă.

Începând din acest moment, italienii n-au făcut nimic altceva decât să pornească în căutarea de elite alternative care să guverneze țara în locul politicienilor profesioniști discreditați,

[1] Anchetă judiciară la nivel național privind corupția politică din Italia, care a avut loc în anii 1990, ducând la sfârșitul așa-numitei „prime Republici" și la dispariția multor partide și figuri politice.

corupți și incompetenți. Stânga este cea care a început, susținând viguros acțiunea magistraților din cadrul operațiunii „Mani pulite", pentru ca mai apoi, în primăvara anului 1993, să dea viață primului guvern „de tehnicieni" din istoria republicană. Un executiv prezidat de fostul guvernator al Băncii Italiei, Carlo Azeglio Ciampi, și compus exclusiv din miniștri apolitici, aleși din rândurile lumii academice și din administrația publică. În această perioadă, a început să încolțească printre progresiști mitul unei „societăți civile" virtuoase și necorupte, din care ar fi apărut noua clasă conducătoare a peninsulei. Dar imediat după aceea, a apărut Berlusconi ca să explice că puterea trebuie gestionată de antreprenori și manageri, adevărații producători ai bogăției țării, și nu de o clasă politică făcută din oameni care nu sunt în stare de nimic. Odată cu el, au venit la guvernare regionalii din Liga Nordului și ex-fasciștii din Alleanza Nazionale, un bloc compozit unit în respingerea așa-zisei „Roma ladrona" (Roma cea hoață).

În perioada care a urmat, Berlusconi, cel supranumit *Il Cavaliere,* a continuat să domine politica italiană aproape până la sfârșitul anului 2011, când a fost constrâns să demisioneze, în urma unui scandal legat de viața personală. Din acel moment s-au succedat tentativa lui Mario Monti de a instaura un „guvern al competenților" și cele ale centrului-dreapta de a resuscita politica tradițională prin intermediul leadership-ului novator al lui Matteo Renzi.

Alegerile din 4 martie 2018, la care au triumfat Mișcarea Cinci Stele și Liga Nordului, au marcat eșecul definitiv al acestor tentative și au transformat Italia într-un pământ al făgăduinței pentru populismul real. S-a realizat astfel, pentru

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

prima oară într-o mare țară occidentală, convergența între populismul de dreapta și cel de stânga, care a înflăcărat atât de mult imaginația – și ambiția – lui Steve Bannon. Pentru el, ceea ce se întâmplă acum nu este nimic mai puțin decât o ciocnire a civilizațiilor.

„Dacă există un lucru pe care-l admir la Merkel și Macron, spune el, este faptul că nu-și ascund programul. Este important ca oamenii să înțeleagă: nu există niciun complot! Totul este spus deschis, la lumina zilei. Acum un an, Macron a rostit un discurs în care a evidențiat consecințele logice ale proiectului european, cel din viziunea lui Jean Monnet. În mod detaliat și coerent. Este un proiect făcut dintr-o integrare politică suplimentară, dintr-o integrare comercială suplimentară și dintr-o integrare suplimentară a piețelor de capital. În practică, vorbim așadar de Statele Unite din Europa în care Italia devine Carolina de Sud în raport cu Franța care este Carolina de Nord, OK? Deci, dacă crezi în acest proiect și îți place, asta vrea să însemne că tu crezi în proiectul lui Macron. Salvini, Orban, Marine Le Pen și celelalte voci ale mișcării populiste naționale spun, în ceea ce le privește, nu. Opoziția rezidă aici între cei care cred că în Europa statele naționale sunt un obstacol care trebuie învins și cei care cred că sunt un giuvaer care trebuie apărat."

„Și iată, revenim la motivul pentru care Italia este centrul a tot ce se întâmplă, continuă Bannon. La voi, populiștii și naționaliștii au lăsat deoparte diferențele dintre ei și s-au unit, în numele poporului, împotriva puterilor străine. Acesta este primul exemplu al unui model care se va răspândi peste tot și care reprezintă viitorul politicii mondiale: suveraniștii împotriva globaliștilor."

Dincolo de elanul retoric, discursul lui Bannon este interesant pentru că sesizează punctul esențial al fenomenului italian, ignorat de alarmele privind ascensiunea extremei drepte și întoarcerea fascismului care s-au înmulțit în ultima vreme. Ceea ce se întâmplă în Italia nu este reeditarea anilor 1920 sau 1930 ai secolului trecut. Ceea ce se întâmplă în Italia este apariția unei noi forme politice, influențată de Internet și de noile tehnologii.

Din acest punct de vedere, dacă Matteo Salvini reprezintă, fără îndoială, personalitatea cea mai marcantă a sezonului politic actual, fenomenul cel mai interesant este în realitate cel al Mișcării Cinci Stele. Într-adevăr, aceasta e cea care l-a făcut pe Salvini să intre în joc, permițând unei forțe extremiste minoritare, precum Liga Nordului, să ajungă la guvernare cu 17% din voturi și să-și sporească numărul susținătorilor, instaurând astfel o reală hegemonie culturală în țară.

Partide xenofobe de dreapta există mai mult sau mai puțin peste tot în Europa, cu procente de adeziune similare sau chiar superioare celui al Ligii înainte de primăvara lui 2018. Dar nu ating majoritatea și, în general, nu găsesc aliați dispuși să guverneze împreună cu ele. În Italia, fără algoritmul postideologic al Mișcării Cinci Stele, care a obținut la alegeri o treime din voturile italienilor grație unei platforme fără niciun conținut politic și deci pregătită să fie utilizată de oricine pentru a ajunge la putere, Salvini nu ar avea astăzi rolul pe care îl are.

Ceea ce face încă o dată din Italia o Silicon Valley a populismului este faptul că aici, pentru prima dată, puterea a fost acaparată printr-o formă nouă de tehno-populism postideologic, fondat nu pe idei, ci pe algoritmii puși la punct de inginerii haosului. Nu este vorba, ca în alte părți, de oameni politici care angajează tehnicieni, ci de tehnicieni care iau direct frâiele